

Univerzita Pardubice

Fakulta ekonomicko-správní

Současné formy výkonu trestu, ekonomický a sociální pohled, včetně postoje
veřejnosti

Adam Kadlec

Bakalářská práce

2020

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Adam Kadlec**
Osobní číslo: **E17033**
Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná ekonomika a správa: Ekonomika pro kriminalisty a celníky**
Téma práce: **Současné formy výkonu trestu, ekonomický a sociální pohled, včetně postoje veřejnosti**
Zadávací katedra: **Ústav správních a sociálních věd**

Zásady pro vypracování

Cílem práce je deskripce současných forem výkonu trestu v ekonomickém a sociálním kontextu, doplněný názorem veřejnosti.

Osnova:

- Současné formy výkonu trestu.
- Ekonomické zatížení jednotlivých forem trestů.
- Společenský pohled.
- Dotazníkové šetření.
- Zpracování výsledků.

Rozsah pracovní zprávy: **cca 35 stran**
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- BLATNÍKOVÁ, Šárka. Dlouhodobé tresty odnětí svobody. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-024-2.
- ČERNÍKOVÁ, Vratislava. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-138-0.
- KARABEC, Zdeněk, Radka MACHÁČKOVÁ a Simona DIBLÍKOVÁ. Krátkodobé tresty odnětí svobody: závěrečná studie z výzkumu. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-86008-76-2.
- LATA, Jan. Účel a smysl trestu. Praha: LexisNexis, 2007. Knihovnička LexisNexis. ISBN 978-80-86920-24-5.
- ZEMAN, Petr. Názory a postoje občanů v oblasti trestní politiky. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-098-4.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Josef Duplinský, CSc.**
Ústav správních a sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **2. září 2019**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2020**

L.S.

doc. Ing. Romana Provozničková, Ph.D.
děkanka

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 2. září 2019

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 11. 5. 2020

Adam Kadlec

PODĚKOVÁNÍ:

Tímto bych rád poděkoval svému vedoucímu práce PhDr. Josefu Duplinskému, CSc. za jeho odbornou pomoc a cenné rady, které mi pomohly při zpracování bakalářské práce. Dále pak respondentům za čas a ochotu při vyplňování dotazníků.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá teoretickým rozbořem jednotlivých forem trestů a jejich alternativ, ukládaných v současné době na území České republiky. Dále sleduje ekonomické zatížení vězeňské infrastruktury z pohledu veřejných financí a srovnání nákladovosti vybraných trestů s jejich alternativami. V závěru je zaměřena na pohled společnosti a průzkum veřejného mínění na otázky týkající se českého vězeňství.

KLÍČOVÁ SLOVA

Trest, alternativní trest, rozpočet, ekonomický pohled, sociální pohled, názor veřejnosti

TITLE

Contemporary forms of sentence execution, economic and social view including public approach

ANNOTATION

The Bachelor's thesis deals with a theoretical analysis of individual forms of punishment and their alternatives currently imposed in the Czech Republic. It also monitors the economic burden of prison infrastructure in terms of public finances and a comparison of the cost of selected sentences with their alternatives. Finally, it focuses on the view of the society and public opinion polls on issues related to Czech prison system.

KEYWORDS

Punishment, alternative punishment, budget, financial burden, economic view, social view, public opinion

OBSAH

ÚVOD	11
1 TREST A JEHO PODSTATA	12
1.1 DEFINICE TRESTU	12
1.2 ÚČEL TRESTU.....	13
2 DRUHY TRESTU V ČR.....	16
2.1 POPIS JEDNOTLIVÝCH TRESTŮ.....	17
2.2 ALTERNATIVNÍ TRESTY	20
2.2.1 Trest domácího vězení.....	21
2.2.2 Obecně prospěšné práce	22
3 VĚZEŇSTVÍ V ČR	23
3.1 EKONOMICKÁ STRÁNKA VĚZEŇSTVÍ V ČR.....	24
3.1.1 Finanční zdroje z vlastní činnosti	25
3.1.2 Příjmy osob ve výkonu trestu	26
3.2 SROVNÁNÍ EKONOMICKÉHO ZATÍŽENÍ	27
4 SPOLEČNOST A JEJÍ VZTAH KE KRIMINALITĚ	29
4.1 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ POSTOJE SPOLEČNOSTI	30
4.2 VLIV MÉDIÍ	31
4.3 VLIV POLITIKY.....	32
4.4 OTÁZKA TRESTU SMRTI	32
5 EMPIRICKÁ ČÁST.....	34
5.1 CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	34
5.2 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	34
5.3 ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	35
5.3.1 Názor na délky ukládaných trestů v ČR	35
5.3.2 Pohled na přísnost vězeňského režimu	35
5.3.3 Odnětí svobody a jeho výstražný efekt	36
5.3.4 Postoje k nahrazení odnětí svobody alternativním trestem	36
5.3.5 Mínění o zapojení vězňů do pracovních činností	37
5.3.6 Pojetí výše mezd vězňů za odvedenou činnost.....	38
5.3.7 Představa o denní výši nákladů na jednoho vězně	39
5.3.8 Snížení kvality věznic a ovlivnění návratnosti	40
5.3.9 Postoj ke špatnému vlivu vězení na prvotrestané.....	41
5.3.10 Vnímání odnětí svobody jako dostatečný trest.....	42
5.3.11 Názor na trest smrti a jeho vliv na kriminalitu	42
5.3.12 Přístup k opětovnému zavedení trestu smrti.....	43
ZÁVĚR	44
POUŽITÁ LITERATURA	45
SEZNAM PŘÍLOH	47

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Průměrné ubytovací kapacity VS	24
Tabulka 2: Vývoj počtu monitorovaných osob prostřednictvím elektronických náramků	28

SEZNAM ILUSTRACÍ

Obrázek 1: Rozpočet vězeňské služby	25
Graf 1: Názor na délky ukládaných trestů v ČR.....	35
Graf 2: Pohled na přísnost vězeňského režimu	35
Graf 3: Odnětí svobody a jeho výstražný efekt	36
Graf 4: Postoje k nahrazení odnětí svobody alternativním trestem.....	36
Graf 5: Mínění o zapojení vězňů do pracovních činností.....	37
Graf 6: Pojetí výše mezd vězňů za odvedenou činnost	38
Graf 7: Představa o denní výši nákladů na jednoho vězně	39
Graf 8: Snížení kvality věznic a ovlivnění návratnosti.....	40
Graf 9: Postoj ke špatnému vlivu vězení na prvotrestané	41
Graf 10: Vnímání odnětí svobody jako dostatečný trest	42
Graf 11: Názor na trest smrti a jeho vliv na kriminalitu.....	42
Graf 12: Přístup k opětovnému zavedení trestu smrti	43

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

ČR	Česká republika
TZ	Trestní zákoník
AT	Alternativní trest
EU	Evropská Unie
VSČR	Vězeňská služba České republiky

ÚVOD

Co je to vlastně trest? Jaké formy rozlišujeme v České republice a kolik stojí jednotlivé formy trestů? Co si myslí laická veřejnost o současném stavu trestní politiky? Odpovědi na tyto otázky naleznete v následující práci.

Toto téma práce jsem zvolil pro svou zajímavost a především aktuálnost. Zajímalo mě, jak je to s formami trestů v ČR a především, jak je to s finanční a organizační stránkou vězeňského systému, kterému se nedostává tolik mediálního prostoru a když, tak je vnímán společností především negativně. Trendem posledních let se stávají tzv. alternativní tresty, které nahrazují jinak nutný pobyt odsouzeného ve vězení jinou formou trestu, kterými si soudy a vězeňský systém slibují alespoň částečné uvolnění obsazenosti v českých věznicích a v nejjednodušším případě i nápravu odsouzeného zpět k vedení řádného života. Vše ale není tak jednoduché, každá z forem trestu má svá pro a proti, a doposud na tuto problematiku nemají jednoznačnou odpověď ani odborníci. Jedno je však jasné, každá něco stojí.

Na začátku se práce věnuje teoretickému pohledu na trestní systém aplikovaný v České republice, především z pohledu současného Trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., kde jsou stručně popsány jednotlivé druhy a formy výkonu trestů od těch nejnižších, jako je například trest peněžitý, až po ty nejpřísnější, kterými jsou zpravidla tresty odnětí svobody. Volně na tento teoretický vhled pak navazuje kapitola současného vězeňství a situace kolem něj, spolu s již zmíněnými alternativními tresty.

Ve druhé části práce nabízí pohled do vězeňského systému z hlediska nákladovosti a veřejných financí. Součástí této kapitoly je srovnání, kolik stojí pobyt jednoho vězně uvnitř vězeňského zařízení daňového poplatníka a státní rozpočet, na rozdíl od finančního zatížení trestů alternativních.

Následující část práce poskytuje vnímání kriminality a trestu ze strany společnosti, faktory působící na společenské vnímání a krátce je i nastíněna role médií a politiky v této problematice. Součástí kapitoly je i otázka trestu smrti a jeho znovuoobnovení, doplněná o statistiky veřejného mínění a trend posledních let.

Závěr práce je věnován empirické části, která prostřednictvím dotazníkového šetření sleduje názory laické veřejnosti na současný stav českého vězeňství. Výsledky šetření a odpovědi respondentů jsou zaznamenány do grafů, doplněných stručným komentářem k získaným výsledkům.

1 TREST A JEHO PODSTATA

Instituce trestu je stará jako lidstvo samo a v průběhu historie snad neexistovala společnost, která by tresty neznala.¹ Trestání je součástí každodenního života a každý se s ním setkal již v útlém věku s cílem usměrnit výchovu nebo korigovat naše budoucí chování. Avšak naplní-li naše chování a činy znaky trestného činu z hlediska práva, hrozí větší sankce. Z tohoto pohledu lze vnímat trestní právo jako krajní prostředek, jehož existencí a prostřednictvím má být dosaženo k ochraně společenských zájmů a hodnot v případě, že sledujeme mimotrestní prostředky a sankce za nedostatečné či neúčinné.

„Postoj k pachatelům trestné činnosti a způsoby zacházení s nimi vždy odráží kulturní a ekonomickou úroveň společnosti, včetně vztahu společnosti daného státu k jedinci a postoje k občanským právům a svobodám.“²

1.1 Definice trestu

Přesně definovat trest nemusí být dnes lehké a i změna v trestním zákoníku je toho příkladem (současný Trestní zákoník č. 40/2009 Sb., neupravuje účel trestu, respektive není v něm výslovně vyjádřen, jak tomu bylo ve znění trestního zákona č.140/1961 Sb.). Jednotlivé pohledy na trest se odvíjí od oblastí, ve kterých se s pojmem trest pracuje, kde může být definován jinak například na základě práva a jinak v rámci sociologie.

V našem případě nejjednodušší způsob, jak lze trest definovat, je definovat jej jako právní následek trestného činu, jehož pomocí má být dosaženo k potrestání, v nejlepším případě nápravě toho, kdo trestný čin spáchal. Jedná se o újmu na svobodě, majetkových nebo jiných právech odsouzeného, kterou může pachateli trestného činu uložit pouze soud. Ne vždy je však trest následkem nutným (neplatí, že vždy jako následek trestného činu nastupuje trest) ani nutně jediným (vedle trestu lze např. uložit ochranné opatření, povinnost k náhradě škody).

¹ LATA, J. Účel a smysl trestu. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007, str. 6.

² Černíková V., Sociální ochrana, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, str. 24

1.2 Účel trestu

V našem právním systému byl účel trestu výslovně vyjádřen v předchozím trestním zákonu, podle nějž bylo účelem trestu chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzeným v páchání opětovné trestné činnosti a nasměrovat je k tomu, aby vedli řádný život, a spolu s tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.³

Stejně jako samotná definice, ani účel trestu není dnes v trestním zákoníku přesně vymezen, a na jeho místě nalezneme promítnutím obecných zásad trestání do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích. Účel trestu pak vyplývá nejen z těchto obecných zásad, ale i z celkového pojetí trestního zákoníku a zejména pak z jednotlivých ustanovení upravujících ukládání trestních sankcí.⁴

Při nahlédnutí do historie a teorií lze nalézt rozličné pohledy na účel trestu. Z historického hlediska a vývoje společnosti lze rozlišit tři různé teorie. Jsou jimi teorie absolutní, relativní a teorie smíšená.

- **Absolutní teorie**

Je nejstarší z nich a z pohledu dnešní doby ji považujeme za zastaralou. Hlavním cílem této teorie je myšlenka trestat pro odplatu bez širšího kontextu (pohled společnosti, případná náprava pachatele, resocializace). Účelem je pouze potrestání samo. Nejvýznamnějšími představiteli této teorie byli Kant a Hegel. Podle Kanta je trest požadavek spravedlivého rozumu a kategorický imperativ, který se nesmí řídit nějakým účelem mimo něj ležícím a je ideálem spravedlnosti.⁵ Vzhledem k jejím nedostatkům (nespojuje s trestem žádné společenské účely, v trestu spatřuje projev Boží vůle apod.)⁶ se od ní upustilo.

„Absolutní teorie se též charakterizují jako zahleděné nejen do sebe, nýbrž především do minulosti, na odplatu za to, co se stalo, co bylo spácháno.“⁷

³ § 23 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb. trestní zákon

⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, Sněmovní tisk 410/0, část č. 1/9, dostupná na <http://www.psp.cz/doc/pdf/00/02/62/00026247.pdf>, str. 214

⁵ Černíková V., Sociální ochrana, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, str. 25

⁶ LATA, J. Účel a smysl trestu. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007, str. 8.

⁷ Kratochvíl V., Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část, Brno: C. H. Beck, 2009, str. 462

- **Relativní teorie**

Na rozdíl od absolutní, hlavním cílem trestu z pohledu relativní teorie je ochrana společnosti. Tedy nejen že trestá, ale snaží se účel trestu směřovat i do budoucna ve snaze odradit potencionální pachatele od trestné činnosti. Řídí se heslem „punitur, ne peccetur“ neboli trestá se, aby nebylo pácháno zlo. Obsahuje jak myšlenky negativní, odstrašující, tak i pozitivní, individuální a generální prevence. Dochází zde ke spojení podstaty trestu s jeho účelem, stojícím mimo samotný trest. Odplata sama o sobě je odmítána.⁸

Aby trest působil co možná nejefektivněji z individuálního i společenského hlediska, je zapotřebí, aby byla zajištěna jeho adekvátnost, spravedlivost a v neposlední řadě i jeho neodvratnost a vědomí, že trestný čin bude potrestán.

- **Smíšená teorie**

Tato teorie předkládá sloučený a ucelený pohled na účel trestu, spojením předchozích dvou pohledů. Důraz je zde kladen na generální prevenci, ochranu společnosti a pokus o nápravu, případně možnost zpětného začlenění odsouzeného do společnosti. Z této koncepce vychází i náš trestní zákoník.

Účelem trestu smíšené teorie tedy je:⁹

a) Chránit společnost před pachateli trestných činů

Trest je prostředkem obrany společnosti před trestnými činy. Projevuje se zde ochranná funkce trestu, jenž má zabraňovat pachatelům v páchání dalších trestných činů a výchovně působit na jejich další život.

b) Zabránit pachateli v dalším páchání trestné činnosti

To znamená přimět pachatele k respektování zákonů nebo alespoň docílit, aby se dále nedopouštěl trestných činů. Pachateli je ztíženo či znemožněno páchat další trestné činy prostřednictvím užití systému druhů trestů uvedených v trestním zákoně. Vedle mechanismu působení trestů jde současně o to, vytvořit dostatečné psychické zábrany, které by ho odradily od další potencionální trestné činnosti.

c) Vychovávat pachatele aby vedl řádný život

⁸ Kratochvíl V., Kurs trestního práva:trestní právo hmotné: obecná část, Brno: C.H. Beck, 2009, str. 463

⁹ ČERNÍKOVÁ, V. et al. *Sociální ochrana. Terciální prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. str. 27

Tato problematika je dosud stále neuspokojivě vyřešena, zejména co se týče dosažení pozitivních výchovných účinků v rámci výkonu trestu odnětí svobody u recidivistů a k pozitivnímu rozvoji jeho osobnosti.

d) Působit výchovně i na ostatní členy společnosti

Zejména dotknout se potencionálních pachatelů a poukázat na neodvratnost spravedlivého trestu v případě porušení zákona.

V neposlední řadě je důležitá také spravedlivost trestu, tj. aby trest nebyl ani příliš mírný, ani příliš přísný. V opačném případě nemusí trest považovat za spravedlivý ani pachatel, ani společnost, a hrozí tak, že preventivní funkce nebude dosaženo.

2 DRUHY TRESTU V ČR

Jedním ze základních kamenů trestního práva je možnost uložit osobě, která spáchala trestný čin, řádný druh trestu. Lze však volit pouze z trestů uvedených a povolených zákonem. Dle českého trestního zákoníku, účinného od 1. 1. 2010 (zákon č. 40/2009 Sb.) může soud ukládat dotyčnému následující druhy trestů (§ 52):

- odnětí svobody,
- domácí vězení,
- obecně prospěšné práce
- propadnutí majetku,
- propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- peněžitý trest,
- zákaz činnosti,
- zákaz pobytu,
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání,
- ztrátu vojenské hodnosti,
- vyhoštění.¹⁰

Trest odnětí svobody má jako jediný trest 3 formy, nestanoví-li trestní zákon jinak:

- a) nepodmíněný trest odnětí svobody,
- b) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody,
- c) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.

Zvláštním typem trestu odnětí svobody je výjimečný trest, který upravuje § 54.

¹⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* uvádí v § 52 druhy trestů.

Za jeden trestný čin lze uložit více druhů trestů, pokud to zákon dovoluje. Lze tedy např. vedle sebe uložit trest odnětí svobody a trest zákazu činnosti. Některé tresty však kombinovat nelze, nejčastěji se jedná o případy, kde dochází k narušení logiky věci, jako např. propadnutí majetku a peněžitý trest nebo obecně prospěšné práce a odnětí svobody. Pokud soud odsuzuje obžalovaného za spáchání více trestných činů, tresty se nescítají, ale výše trestu se ukládá dle trestní sazby uvedené u nejpřísněji postihovaného trestného činu. V případech, kdy se obžalovaný dopustil více trestných činů, přihlédnou soud k okolnostem trestných činů a lze navýšit horní hranici nejpřísněji postižitelného trestu o třetinu.¹¹

2.1 Popis jednotlivých trestů

Odnětí svobody (§ 55)¹²

Ve srovnání s dalšími druhy trestů nejvíce zasahuje do základních práv a svobod jedince. Jedná se o trest, který je možno uložit za jakýkoliv trestný čin a jeho sazba je stanovena pro každý individuálně. Nejčastěji se jedná o trestné činy, jejichž nebezpečnost pro společnost dosahuje vysokého stupně a obžalovaného nelze snadno napravit. Maximální délka trestu je dvacet let, v některých případech lze udělit trest výjimečný, který umožňuje prodloužit dobu trestu od dvaceti do třiceti let, ve výjimečných případech až po trest doživotní. Do této doby se rovněž započítává doba, po kterou byl obžalovaný ve vazbě, čekající na rozsudek. Lze ho rozdělit do dvou skupin a to podmíněné a nepodmíněné.

- Podmíněné¹³

představují možnost oddálit nástup do výkonu trestu, který však nepřevyšuje tři roky. To ale provést pouze s přihlédnutím na osobu pachatele a okolnostem týkajících se trestného činu, ve kterých bude předpokladem, že účelu trestu bude dosaženo i bez výkonu trestu (fyzického pobytu ve vězení bez odkladu nástupu). Tato podmínka má pak sloužit dotyčné osobě jako pomyslný varovný prst. Jedná se o scénáře, kdy je třeba nahradit vzniklé škody, zdržet se pití alkoholu, podstoupit nápravnou léčbu apod. Nad dotyčným pak soud ustanoví dohled ze strany probační služby, která bude dotyčného pravidelně kontrolovat. V případě porušení podmínek soudu a nevedení řádného života, osoba nastoupí bezodkladně do věznice, kde si odpyká zbytek trestu.

¹¹ Systém trestů | www.trestni-rizeni.com. *www.trestni-rizeni.com - trestní právo a trestní řízení* [online].

Copyright © 2006 [cit. 04. 10. 2019]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/system-trestu>

¹² Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* § 55 – Odnětí svobody

¹³ Systém trestů | www.trestni-rizeni.com. *www.trestni-rizeni.com - trestní právo a trestní řízení* [online].

Copyright © 2006 [cit. 04. 10. 2019]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/system-trestu>

- Nepodmíněné

tresty znamenají, že po pravomocném rozsudku bez možnosti odvolání, musí odsouzený nastoupit do výkonu trestu do příslušné věznice. V případě vyhýbání se nástupu v určené době, může být do věznice dopraven policií.

Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání (§ 78)

Tento trest je možné uložit obžalovanému, kterému se ukládá společně s ním i trest nepodmíněného odnětí svobody v trvání minimálně dvou let, nebo v případě obzvláště zavrženíhodného trestného činu. Odsouzenému jsou odebrána bez možnosti návratu vyznamenání, čestná uznání, umělecké hodnosti, čestné tituly apod.

Ztráta vojenské hodnosti (§ 79)

Podobně jako u výše zmiňovaného, tento druh trestu je možné udělit pouze příslušníkům ozbrojených sil, kteří se dopustili trestných činů opět ze zavrženíhodných důvodů a jsou jim zároveň ukládány tresty odnětí svobody na dobu trvání nejméně dvou let. Výsledkem trestu bývá nejčastěji snížení hodnosti na vojína nebo celkový zákaz působení v ozbrojených složkách.

Zákaz činnosti (§ 73)

Tento trest je ukládán fyzickým a na rozdíl od ostatních trestů i právnickým osobám, které se dopustily trestného činu v souvislosti s výkonem svého povolání, zaměstnání, nebo činnosti, pro kterou dotyčný potřebuje zvláštní oprávnění či způsobilost. Nejznámějším trestem v tomto rozsahu bývá uložení zákazu řízení motorových vozidel a zákaz výkonu činnosti. Tento druh trestu nejčastěji doprovází peněžitý trest, zákaz provozu činnosti, obecně prospěšné práce a v poslední řadě pak odnětí svobody. Může být však ukládán i samostatně.

Propadnutí majetku (§ 66)

V případech, kdy je obžalovanému přidělen trest výjimečný, nebo se trestnou činností snažil obohatit o majetek, může soud rozhodnout o propadnutí majetku. V případě doživotních výjimečných trestů, kdy majetek již nebude dále využíván odsouzeným, stává se vlastníkem tohoto majetku stát. Pakliže došlo k obohacení se nebo nabytí tohoto majetku prostřednictvím trestné činnosti, bývá tento majetek navrácen původnímu majiteli.

Peněžitý trest (§ 67 a 68)

Ukládá se nejčastěji osobám, které se svou trestnou činností snažily docílit vlastního obohacení. Rozsah peněžitých trestů určuje výhradně soud a rozmezí této výše se může pohybovat od minimální částky 2.000 Kč až po 36.500.000 Kč. Při určování této částky se přihlíží k závažnosti a okolnostem spáchaného trestného činu. Soud dále vychází z čistého příjmu, který pachatel má nebo by mohl mít průměrně za jeden den. K zaplacení této částky soud stanoví lhůtu, do kdy musí být částka uhrazena. Nelze-li od pachatele podle jeho osobních a majetkových poměrů očekávat, že peněžitý trest ihned vykoná, může soud stanovit, že peněžitý trest bude vykonán v přiměřených měsíčních splátkách. Pokud osoba tuto částku neuhradí v dostatečné míře a čase, soud může tento druh trestu pozměnit na výkon trestu formou domácího vězení či prospěšných prací, kterými pak částečně pokryje soudem předepsanou částku. Uhrazená částka rovněž náleží státu.

Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty (§ 70 a 71)

Tento druh trestu může soud uložit v souvislosti s věcmi, které byly použity k páčání trestné činnosti, byly přímo k tomuto páčání určeny, nebo sloužily jako výnos z této činnosti. Propadnout lze nechat pouze věci, které jsou ve vlastnictví obžalovaného. V případě, že pachatel předem tuto věc zničí či jinak poškodí, může soud nahradit propadlou hodnotu z jiného majetku pachatele. Propadlá věc nebo její náhradní hodnota náleží státu.

Vyhoštění (§ 90)

Svým způsobem výjimečný druh trestu, který lze udělit pouze občanům, kteří nejsou občany České republiky. V případě, že je obžalovaný v České republice veden jako uprchlík, nebo má zde povolen dlouhodobý pobyt, nelze udělit trest vyhoštění. Dále nelze vyhostit osobu, které by v zemi, kam má být vyhoštěn, mělo hrozit pronásledování či fyzické ublížení z rasových, náboženských, nebo jiných důvodů. Lze vyhostit pouze osoby, které zde nemají hlášený trvalý pobyt, nebo zde nežijí nejméně deset let, avšak v případě ohrožení státu lze vyhostit i tyto osoby.

Zákaz pobytu (§ 75)

Odsouzený se v tomto případě nesmí po dobu výkonu tohoto trestu zdržovat na určitém místě nebo v určitém obvodu. K přechodnému pobytu na takovém místě nebo obvodu je třeba

povolení. Ukládá se zejména z důvodů, které by ohrozily veřejný pořádek, rodinu, zdraví, majetek nebo mravnost.

2.2 Alternativní tresty

Standartním trestem v našem trestním právu je odnětí svobody, všechny ostatní tresty, které nejsou bezprostředně spojeny s nepodmíněným odnětím svobody, lze pak považovat za tresty alternativní (dále jen AT).

Automatickým následkem trestné činnosti ale nemusí být vždy udělení trestu, existují také jiná opatření, nejčastěji například uhrazení pokuty za spáchanou protiprávní činnost. Je nutno zdůraznit, že AT jsou určeny především jako reakce na přečiny, nikoliv na závažnou trestnou činnost a jejich význam je velmi důležitý především u mladistvých osob, případně pachatelů, kteří se trestné činnosti dopustili prvně. Pro efektivitu AT je důležitá kontrola plnění jejich výkonu, při neplnění dochází většinou k udělení náhradní sankce, kterou bývá trest odnětí svobody.

K alternativnímu trestu lze přistoupit i v případě, kdy se nejedná o zvláště psychicky ovlivněné pachatele a je zde velká pravděpodobnost jejich opětovnému zařazení do běžného života. AT tedy nesměřují primárně pouze k potrestání pachatele za jakoukoliv cenu, ale vychází z myšlenky, že pachatel trestné činnosti je stále součástí společnosti a proto je nutno napomoci odstranit konfliktní situaci, která by jeho znovu-začlenění do společnosti bránila a podporovala by další kriminální činnost. Zároveň AT umožňují udržovat původní sociální a rodinné vztahy, zachovat si pracovní úvazek a zároveň se učit odpovědnosti za činy. K omezení práv dochází tedy negativně, ale snaží se i o pozitivní motivaci.¹⁴

V případě potřeby lze k AT a alternativám k potrestání uložit i specifické povinnosti a omezení, např. ochranné léčení či ochrannou výchovu. Smyslem těchto omezení je preventivní působení na pachatele při zachování záruky ochrany společnosti a zároveň možnosti řešit situaci pachatele tak, aby byly odstraněny příčiny kriminálního chování. AT se orientuje na příčiny trestné činnosti, které se snaží řešit. Nicméně základem účinnosti AT a skutečného naplnění jejich cílů je, že pachatel musí přistupovat ke svému trestu aktivně.

V neposlední řadě je účelem AT časové a finanční ulehčení justičnímu systému především v oblastech drobné, méně závažné kriminality, kdy může dojít k výraznému urychlení trestního

¹⁴ SOTOLÁŘ, Alexander, František PÚRY a Pavel ŠÁMAL. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. V Praze: C.H. Beck, 2000, str. 23-26

řízení. Udělení alternativního trestu přináší také celospolečenské užítky, např. skrze obecně prospěšné práce. Aktivní zapojení odsouzeného a efektivní vykonávání trestu může mít také vliv na lepší vnímání celého justičního systému společností. Do alternativního trestání jsou vkládány velké naděje jako do nástroje vedoucího k řešení přeplněnosti věznic a tím ke snížení nákladů na věznění.

Odsouzení tak díky systému alternativních trestů mohou zjistit, že žít podle pravidel společnosti není tak náročné a v ideálním případě sami dospějí do bodu, kdy si uvědomí, že páchaní trestných činů není nutné k tomu, aby došlo k naplnění jejich cílů.

2.2.1 Trest domácího vězení

Tento trest je v naší trestní úpravě celkem nováčkem v porovnání se zbytkem západní Evropy, kde se využívá v hojném počtu již několik let. V platnost u nás vstoupil k 1. 1. 2010 s novým trestním zákoníkem a jeho úprava se nachází v § 60 a § 61 zákona č. 40/2009 Sb. a v trestním řádu § 334 a) až § 334 g) zákona č. 140/1961 Sb.

Tento trest je v trestním zákoníku uveden jako druhý nejpřísnější za trestem odnětí svobody, přestože je společností vnímán přesný opak. Podmínkou jeho uložení je písemný slib pachatele, že se bude zdržovat v obydlí na určené adrese v daný čas a při výkonu kontroly trestu poskytne veškerou potřebnou součinnost. Výkon trestu tedy spočívá v nutnosti odsouzeného zdržovat se v obydlí v době stanovené soudem tak, aby výkon povinnosti nebránil zaměstnání odsouzeného. Tím si soudnictví slibuje nepřerušování společenských vazeb, případné splácení pohledávek odsouzeného možností dále docházet do práce a především uvolnění vězeňskému systému. V ČR lze stanovit trest domácího vězení také u osob ve věku blízkém věku mladistvých. U této věkové skupiny se trest domácího vězení obvykle kombinuje s dalšími výchovnými opatřeními, což vyjadřuje snahu zajistit účinnější výkon tohoto trestu a působení na pachatele, aby vedl řádný život. Za kontroly a chod administrativy spojené s tímto trestem odpovídá Probační a mediační služba ČR.

Kontroly se do minulého roku uskutečňovaly pouze formou namátkových kontrol ze strany probačních úředníků, od minulého roku však vešly v platnost i nové monitorovací náramky, které pomocí GPS evidují aktuální polohu nositele. Proč až minulý rok? Na vině byla vleklá jednání o zhotovitele této zakázky, zastavení soutěže antimonopolním úřadem a mezery v legislativě.

2.2.2 Obecně prospěšné práce

Jedná se o nejčastěji ukládaný druh alternativních trestů, jehož úpravu najdeme v § 62, 63, 64 a 65 zákona č. 40/2009 Sb. Nahrazuje trest odnětí svobody a spočívá v možnosti „odpracovat si svůj trest“. Tato forma trestu je oboustranně prospěšná a přináší prospěch nejen společnosti, ale i pachateli, na něhož se po řádném splnění těchto prací hledí, jakoby odsouzen nebyl.

Soud může tento trest pachateli uložit za spáchání nedbalostního či úmyslného trestného činu, za který by zákon normálně uložil trest odnětí svobody nepřevyšující 5 let. Ukládá se v rozmezí od 50 do 300 hodin v závislosti na závažnosti trestného činu a osobě pachatele. Nelze také pominout finanční přínos této alternativy, která nezatěžuje stát vysokými náklady spojenými s vězněním a přináší státu prospěch ve formě zadarmo vykonané práce. Je možné jej uložit i jako samostatný trest.

K alternativním trestům se někdy řadí i podmíněný trest odnětí svobody a funguje na takovém principu, kdy si pachatel u soudu vyslechne trest, jeho nástup do vězení je ale na nějakou dobu odložen. Pokud se pak osoba chová po stanovenou dobu, kdy je tzv. „v podmínce“ příkladně a dodržuje podmínky stanovené soudem, do vězení nakonec nemusí. Trest odnětí svobody se pak dostaví tehdy, pokud odsouzený spáchá v podmíněné době další trestný čin, nedodržuje podmínky soudu, případně spáchá více přestupků. K tomu ale ve většině případů v praxi nedochází.

3 VĚZEŇSTVÍ V ČR

Vzhledem k tomu, že problémy moderního vězeňství a jeho možné alternativy se musejí v posledních letech řešit stále více, je třeba zaměřit se i na situaci u nás. Pro představu o současném stavu českého vězeňství by mohla posloužit například zpráva z roku 2016 paní Mgr. Anny Šabatové, Ph. D. (*reportáž s názvem České vězeňství: přeplněné cely, málo personálu, dlouhé tresty*)¹⁵, která zastávala mezi lety 2014 až 2020 post veřejné ochránkyně práv.

Šabatová se v této zprávě vyjádřila ke stavu českého vězeňství a při výčtu hlavních problémů vyzdvihla především přeplněnost cel, nedostatečnou personální kapacitu a zbytečně dlouhé tresty. Po provedení kontrol sedmi českých věznic pracovníky Úřadu veřejné ochránkyně práv, došlo tehdy mimo jiné i ke zjištění, že mzdy odsouzených za odvedenou práci zůstaly od roku 2000 po celých 17 let nezměněny. Jejich průměrná výše nedosahovala ani poloviční minimální mzdy, která za tyto roky přirozeně vzrostla, stejně jako mzda průměrná a ceny celkově. Po tyto roky se ani české vězeňství obecně téměř nezměnilo a jeho vývoj se v návaznosti na celkovou modernizaci společnosti prakticky zastavil.

Podíváme-li se na problém přeplněnosti českých věznic, do jisté míry může být tento jev zapříčiněn i výše zmíněnou neměnností systému. Když se podíváme za hranice, zjistíme, že oproti jiným zemím Evropské unie je u nás udělováno více nepodmíněných trestů odnětí svobody, což je přirozeně nejtvrdějším trestem pro pachatele a pochopitelně i tím nejdražším pro stát i celou společnost co se financí týče.

Je však na pováženu, zda je pro společnost prospěšnější umístit odsouzené do věznic a tím celoplošně zvyšovat náklady na jejich umístění, nebo raději udělovat peněžité a jiné alternativní tresty na úkor ponechání pachatele trestného činu na svobodě.

Opomeneme-li v tuto chvíli výdaje, které jsou nutné pro samotný výkon trestu a které se přímo úměrně zvyšují se zvyšujícím se počtem odsouzených, tak vysoký počet vězněných osob vyvolává další problémy, které v konečném důsledku opět vyvolávají další nutné výdaje. Příkladem může být například zvyšování počtu členů vězeňské stráže, neboť například v ČR je nutnou podmínkou pro výkon vězeňství zachování poměru mezi vězněnými osobami a vězeňským personálem 2:1.

¹⁵ České vězeňství: přeplněné cely, málo personálu, dlouhé tresty — ČT24 — Česká televize. ČT24 — Česká televize [online]. Copyright © [cit. 07. 03. 2020]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1733137-ceske-vezenstvi-preplnene-cely-malo-personalu-dlouhe-tresty>

V současné době je problém zvyšujícího se počtu odsouzených kompenzován především snižováním ubytovací plochy na jednoho odsouzeného, která nyní činí v ČR průměrně 4 m² na jednoho odsouzeného. Ovšem vzhledem k tomu, že vězeňská zařízení nejsou „nafukovací“ a odsouzených stále přibývá, je možné setkat se i se zařízeními, kde ubytovací plocha na jednoho odsouzeného činí pouze 3 m². Nejhorší situace je v menších věznicích, jako jsou například Znojmo, Kuřim nebo Heřmanice.

Problém s nedostatečnou kapacitou vězeňské služby ČR je patrný v tabulce níže, prezentující stav kapacity věznic za posledních 5 let:

Tabulka 1: Průměrné ubytovací kapacity, průměrné stavy a procentuální vyjádření využití organizačních jednotek Vězeňské služby ČR

	2014	2015	2016	2017	2018
Ubytovací kapacita	20 377,92	20 203,42	20 408,17	20 650	20 732
Počet vězňů	17 680,91	19 931,08	21 899,58	22 516, 22	21 739,25
Využití kapacit	86,58 %	98,64 %	107,31 %	109,04 %	104,86 %

Zdroj: vlastní zpracování, na základě dat ze Statistických ročenek VS ČR z let 2014-2018

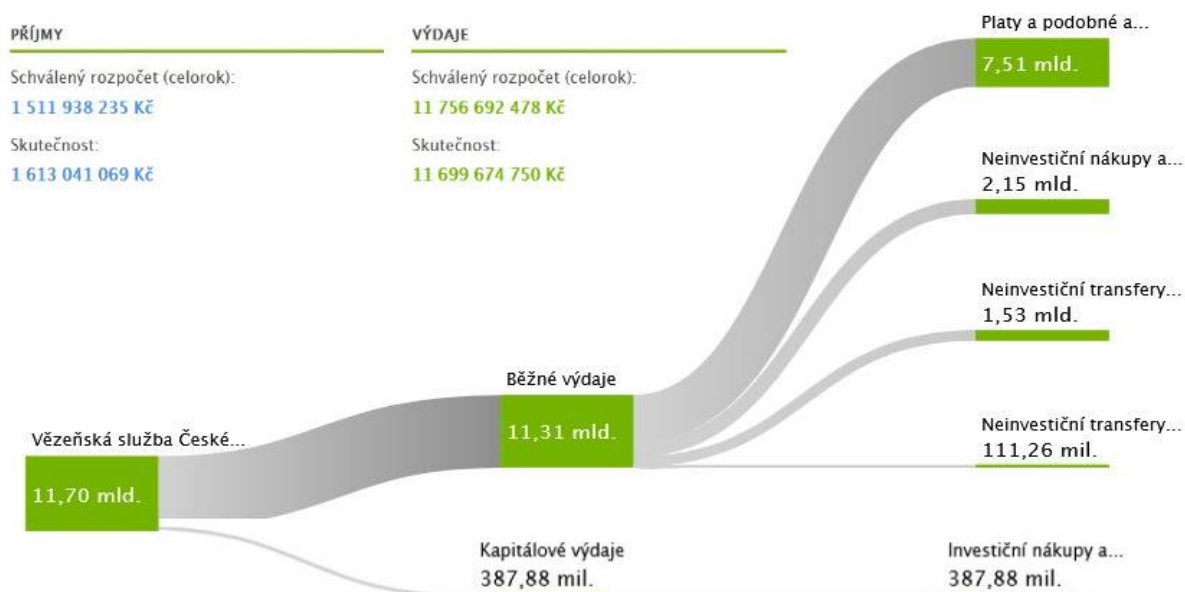
V reakci na tyto problémy byl uzpůsoben i obsah a pojetí Nové koncepce vězeňství, která představuje vizi českého vězeňství do roku 2025 a nabízí systémová řešení současných problémů.

Průměrný denní stav vězněných osob dosáhl v roce 2018 počtu 21 947 a meziročně tak klesl v průměru o 673 osob. V době zpracování práce nebyly zatím dostupné výsledky za rok 2019.

3.1 Financování vězeňství v ČR

České vězeňství a veškeré jeho příslušné složky jsou považovány z pohledu zákona za organizační jednotky státu, od kterého se odvíjí i způsob jejich financování.

Vězeňská služba ČR (dále jen VS) je financována prostřednictvím kapitoly státního rozpočtu č. 336, jejímž správcem je Ministerstvo spravedlnosti, které tak vedle převážně rozpočtů krajských, obvodních a okresních soudů spravuje i rozpočet vězeňské služby. Hrubý návrh rozpočtu připravuje ekonomický odbor Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR na jednotlivé organizační články na začátku rozpočtového roku a jedná se tak o nákladově druhý nejnáročnější oddíl této podkapitoly.

Obrázek 1: Rozpočet vězeňské služby skrze podkapitolu Ministerstva spravedlnosti 2019

Zdroj: Vězeňská služba České republiky | Monitor. [online]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/ucetnijednotka/00212423/prehled?obdobi=1912&rad=j>

Věznice a vazební věznice mohou v rámci závazného rozpočtu provádět i rozpočtová opatření mezi jednotlivými položkami. Ve výjimečných případech může ekonomický odbor Generálního ředitelství nebo Ministerstvo spravedlnosti navýšit rozpočet jednotlivým organizačním složkám rozpočtovým opatřením.

3.1.1 Finanční zdroje z vlastní činnosti

Mimo stanovené prostředky ze státního rozpočtu k hospodaření a výkonu své činnosti, může VS využít i prostředky z vlastního hospodaření, jak ukládá Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a Justiční stráži ČR.

VS provozuje hospodářskou činnost prostřednictvím středisek hospodářské činnosti vězeňské služby. Význam pojmu hospodářská činnost se rozumí především zajištění pracovních příležitostí pro vězněné osoby, kde se mohou osoby ve výkonu trestu zapojit do pracovních činností za mzdu, ze které pak mohou splácet své předchozí dluhy a hradit náklady spojené s výkonem jejich trestu odnětí svobody.

3.1.2 Příjmy osob ve výkonu trestu

Jednou z hlavních činností VS je i zaměstnávání vězňů. Jedná se však zároveň také o náročný úkol na logistiku a bezpečnost. Podmínky pro zaměstnávání odsouzených vězňů zprostředkovává buď v rámci vlastní hospodářské činnosti nebo na smluvním základě s jinými podnikatelskými subjekty či organizacemi.

Zaměstnání během výkonu trestu odsouzeným umožňuje splácet jejich finanční závazky a snižovat tak jejich zadlužení. Část odsouzených tak zaměstnání vnímá jako výplň času smysluplnou činností. Těmito kroky mimo jiné vězňům osobám pomáhá udržet pracovní návyky důležité pro život po propuštění na svobodu, kdy při vhodném pracovním zařazení může přinést dokonce i zvýšení jejich dosavadních zkušeností a pracovní kvalifikace.

Překážkou při zaměstnávání se může jevit možnost odsouzených práci odmítnout. Existují sice různé benefity, kromě samotného výdělků, které zaměstnaným VS poskytuje, ale ne vždy jsou pro odsouzené dostatečným motivem k práci. Tímto problémem by se měla zabývat plánovaná novela zákona o výkonu trestu, která mimo jiné zavede odsouzeným povinnost pracovat.

Pro úhradu finančních závazků spojených s trestem odnětí svobody (50 Kč/den), případně spojených se škodou způsobenou trestným činem, škodou vůči VS, nebo pro úhradu nadstandardní zdravotní péče, může odsouzený využít též peníze, které mu byly do vězňice poslány.

V případě odsouzených, kteří nejsou zařazeni do práce a nemají k dispozici žádnou hotovost, je vypláceno sociální kapesné ve výši 100 Kč měsíčně. Na toto kapesné mají odsouzení právní nárok.¹⁶

¹⁶ MOTEJL, Otakar. *Vězeňství*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2010, str. 83-87

3.2 Srovnání ekonomického zatížení

Jak již bylo nastíněno na předchozích stranách, v kontrastu zavedených tradičních metod trestání v českém soudnictví formou podmíněného odnětí svobody, stojí i tresty alternativní. Otázkou posledních let v návaznosti na schodkové rozpočty, růst cenové hladiny a přeplněnost věznic se stále více naskýtá možnost početnějšího využívání alternativních trestů.

Z ekonomického hlediska se při pohledu do statistických ročenek VS jeví stále větší ekonomická zatíženost chodu vězeňského systému. Při současném stavu vězňů se náklady na jednu osobu v trestu odnětí svobody za celou VS pohybují v částce 1 348 Kč (tj. strava, výdaje na platy vězeňské služby, pojistné, ostatní věcné výdaje, kapitálové výdaje a sociální dávky).¹⁷ Vynásobíme-li tuto částku počtem dnů v roce, dostaneme se na roční částku 492 020 Kč za jednoho odsouzeného, odpykávajícího si trest uvnitř vězení.

Proti tomu můžeme postavit pro srovnání již uvedené alternativní tresty, konkrétně například trest domácího vězení. Ten, dle statistik probační a mediační služby, využily české soudy od jeho zavedení roku 2010 k roku 2018 celkem 2 071.¹⁸ V případě absence tohoto trestu a udělení trestu odnětí svobody ve všech případech na dobu delší jednoho roku, přišel by tento počet odsouzených stát na zhruba 1 mld. korun ročně, počítáme-li při dnešních nákladech na jednotlivce.

Proti tomu náklady výkonu trestu domácího vězení činí 50 Kč za každý kalendářní den. Vynásobíme-li tuto částku počtem odsouzených tímto způsobem, výsledná částka činí 37 795 750 Kč za rok. V porovnání s odpykáním si trestu ve vězení tak státní rozpočet od doby zavedení trestu domácího vězení ušetřil zhruba 980 milionů korun. Je však třeba brát v potaz, že se nacházíme pouze v číselné sféře a nejsou zde zohledněny sociální aspekty problému.

Přes nesporné výhody a přínosy trestu domácího vězení v podobě finančních úspor oproti výkonu trestu odnětí svobody ve věznici anebo v možnosti zachování pozitivních sociálních vazeb odsouzeného a tím jeho efektivnější integrace do společnosti, byla do minulého roku nedostatkem tohoto trestu právě absence možnosti zajištění permanentní kontroly odsouzeného.

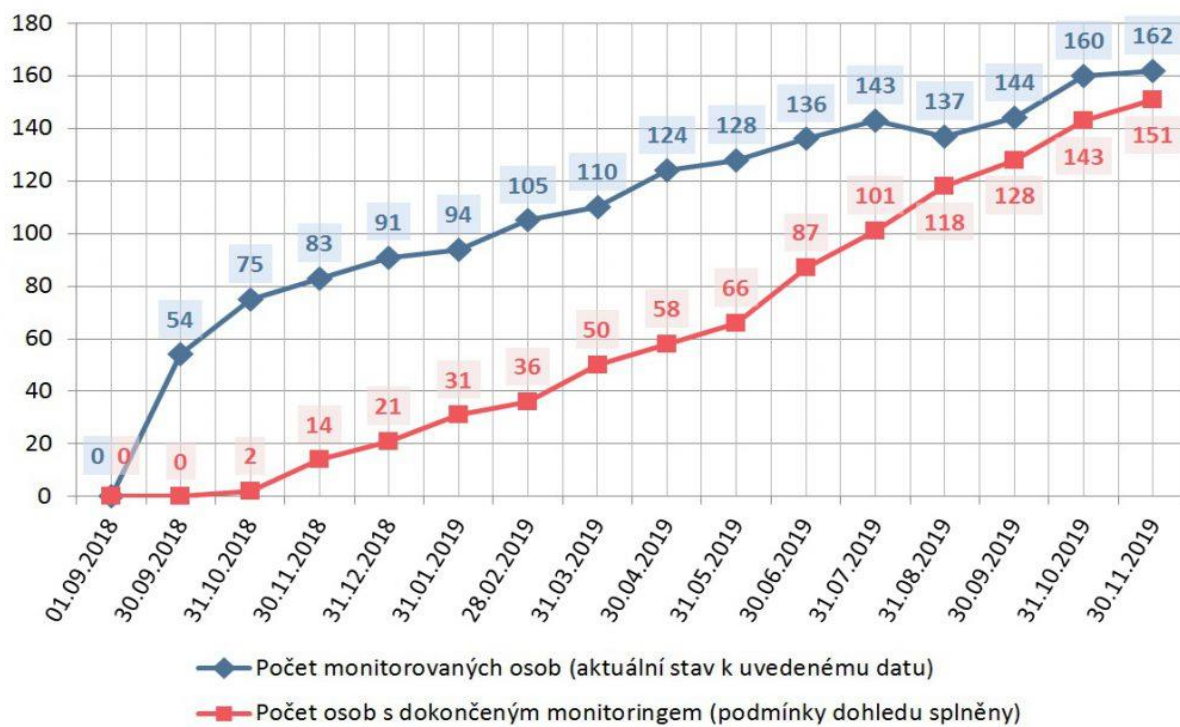
Od září 2018, kdy monitorovací náramky vešly v platnost, do listopadu letošního roku, si na vlastní kůži vyzkoušelo monitorovací náramek již 365 odsouzených. Mnozí si tak slibují, že se systém elektronických náramků osvědčí a v blízké budoucnosti se tak dočkáme většího počtu

¹⁷ Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2018 [online] [cit. 29. 12. 2019]. Dostupné z: www.vscr.cz

¹⁸ Statistiky - Portál justice. Portál justice [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky [cit. 29. 12. 2019]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/statistiky2>

takto udělených trestů. Tímto směrem se ubírá i jeden z cílů Koncepce vězeňství do roku 2025. V současné době (k 22. 12. 2019) je aktuální počet monitorovaných osob 169.

Tabulka 2: Vývoj počtu osob monitorovaných prostřednictvím elektronických náramků

Zdroj: Elektronický monitorovací systém [online]. Copyright © Ministerstvo spravedlnosti ČR 2019 [cit. 28. 12. 2019]. Dostupné z: <https://naramky.justice.cz/souhrnny-prehled/>

4 SPOLEČNOST A JEJÍ VZTAH KE KRIMINALITĚ

Vztah společnosti a kriminality se objevuje v každé historické etapě lidstva a už jen samotný postoj společnosti ke kriminalitě a trestu nastavuje pomyslný základní rámec toho, co je a není společensky škodlivé (trestné). Odborně pak na kriminalitu z pohledu kriminologie nahlížíme jako na soubor sociálně patologických jevů, které jsou typické pro svoji společenskou škodlivost.

Kriminalita zasahuje do základních pravidel společenského a lidského soužití a může způsobit společnosti a státu hmotné i nehmotné škody. Ve společnosti vyvolává atmosféru strachu a nejistoty, případně i nedůvěry a ve spojitosti s tím je třeba trvat na celkové negativní charakteristice kriminality.

Paradoxně však kriminalitu nemusíme vnímat pouze negativně. Jako pozitivní přínos kriminality lze vyzdvihnout, že její samotné potlačování vede obecně k většímu respektu společenských norem a postoje k institucím. Dále pak přináší i ekonomický přínos určitým ekonomickým subjektům (bezpečnostní služby, pojišťovnictví, nebo například bezpečnostní průmysl), kteří staví svou činnost výhradně na riziku spojeném s kriminalitou.

Vzhledem k charakteristickým vlastnostem kriminality, musíme počítat s tím, že v postojích, které si k nim občané utvářejí, zaujímají hlavní roli i emoce. Zdá se navíc, že je to právě rovina emocí a vášní, co převládá ve veřejných diskusích o kriminalitě a tématech s ní spojenou. Jak připomíná D. Indermauer¹⁹, každý, kdo do nich chce vstoupit, se na tento emocionální tón musí připravit, ne-li rovnou naladit. Přesvědčovací síla pouhých informací a holých faktů o trestné činnosti je relativně slabá – je třeba podávat je tak, aby se přímo vztahovaly k důležitým hodnotám či občana zaujaly, z čehož vychází i převážná sdělovací strategie dnešních médií.²⁰

Obecně tak lze říci, že kriminalita ze společenského hlediska závisí převážně na daném místě, čase a společenských zvyklostech (například trestnost homosexuality ve vybraných afrických zemích v čase, kdy většina světa hodnotí homosexualitu jako běžný jev).

¹⁹ Indermauer, D.; Hough, M.: Strategies for changing public attitudes to punishment. In: Roberts, J.; Hough, M. (eds.): *Changing Attitudes to Punishment - Public Opinion, Crime and Justice*. Cullompton: Willan Publishing, 2002, str. 210.

²⁰ ZEMAN, Petr. *Veřejnost a trestní politika*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-113-4. str. 41-42.

4.1 Faktory ovlivňující postoje společnosti

Když už se jedná o zájem společnosti, jde o zájem, který je spíše často spojován s médii nebo známými jmény či osobnostmi, případně příbuznými, kteří se dopustili trestné činnosti. S tím souvisí další problém a to nedostatečná, případně neobjektivní informovanost.

Obecnému přístupu občanů na problematiku kriminality a její kontroly nepřispívá ani jev, kdy podle nich soudnictví zbytečně zdržuje, protahuje a zbytečně vytváří překážky, které v trestním řízení být nemusí, díky kterým by se výrazně urychlila činnost soudů. Soudy však musí splňovat určité časové intervaly, musí vyžadovat další informace a tento proces ze zákona urychlit nelze. Tím může vznikat tlak na politické strany státu, které si tohoto jevu všímají a snaží se tak vyjít vstříc obyvatelstvu. Veřejnost by ale měla mít stále na paměti, že i u trestního řízení musí být splněny základní práva pachatele a musí se dodržovat postup dle zákona.²¹ Tím pak vznikají názory, že systém je na pachatele příliš shovívavý a obyvatelé trestní politiku posuzují z velké části čistě dle vlastních pocitů a ne znalostí.

Faktorů, které ovlivňují postoje společnosti ke kriminalitě, je řada. Některé jsou poměrně zjevné a mají přímý vliv, jiné jsou hůře pozorovatelné a působí spíše nepřímě. Každopádně však platí, že v pomyslném centru těchto vlivů stojí masová média.²² Právě z nich většina občanů získává znalosti o zločinu, přesahující rámec vlastních zkušeností či zkušeností zprostředkovaných lidmi z blízkého okolí.²³

Podle D. Indermauera navíc platí, že média jsou důležitým zdrojem informací také pro samotné tvůrce kriminální politiky a zákonodárce. Postoje občanů pak může více či méně formovat působení médií, politických iniciativ nebo různých zájmových skupin. Role médií je zde natolik klíčová, že pouze jejich prostřednictvím mohou například státní složky vyjádřit svá stanoviska a pozice. Následná reakce masových sdělovacích prostředků a forma dalšího přesunu informací pak přímo ovlivňuje postoje společnosti na dané téma.

²¹ ZEMAN, Petr. *Veřejnost a trestní politika*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-113-4. str. 153

²² Indermauer, D.; Hough, M.: Strategies for changing public attitudes to punishment. In: Roberts, J.; Hough, M. (eds.): *Changing Attitudes to Punishment - Public Opinion, Crime and Justice*. Cullompton: Willan Publishing, 2002, str. 202.

²³ Kury, H.; Zapletal, J.: Kriminalita a její prezentace v médiích - zkušenosti (především) z Německa a České republiky. In: *Kriminalistika*, 2/2002, str. 92-107.

4.2 Vliv médií

Jak již bylo nastíněno, média dnes stojí na klíčové pozici v přenosu informací spojených s kriminalitou a trestnou činností, která přitahuje pozornost veřejnosti a tvoří tak významnou součást zpravodajství.

Důležitým jevem, o němž je v souvislosti s médii a jejich informováním o kriminalitě nutno uvažovat, je zkreslení, kterého se v porovnání s reálným stavem dopouštějí. Média nepodávají (ani podávat nemohou) zprávy o všech trestných činech, ke kterým dochází. Redaktoři či editoři provádějí výběr, čímž v celém procesu sehrávají zcela zásadní roli.²⁴ Klíčem, podle něhož se řídí, je zpravodajská hodnota příslušné události - tedy šance, že publikum zaujme. Pokud by tento přístup média nevyužívala, riskují ztrátu čtenářů, posluchačů či diváků, a tím i pokles prodeje.²⁵ Zpravodajství je tak nemale ovlivněno finančním hlediskem, tedy starostí o ziskovost či sledovanost, neboť i na mediálním trhu existuje konkurenční boj, který pak může negativně ovlivňovat objektivnost předávaných informací na úkor zajímavosti a upoutání pozornosti.

Za zmínku stojí i britská studie, zkoumající zastoupení kriminality v médiích, porovnávající počet kriminálních zpráv v denících na celkovém obsahu deníků *The Times* a *Mirror* ve čtyřicátých a v devadesátých letech, která upozornila na to, že tento podíl se v průběhu půlstoletí více než zdvojnásobil. V deníku *Mirror* činilo jejich zastoupení mezi všemi zprávami pouhých 2 % v letech 1945-1951, ale již 6 % v letech 1985-1991. V případě *The Times* se ve stejném období jednalo o nárůst z 3 % na 9 %. Autoři studie tento trend vysvětlují postupným zpolitizováním oblasti práva a pořádku.²⁶ Obdobná studia proběhla i v Německu, kdy sledovaným médiem bylo televizní vysílání, kde podíl programů, obsahujících kriminální prvek (ať již ve zpravodajství, nebo zábavě), výrazně vzrostl na přelomu osmdesátých a devadesátých let, a to z 3,5 % na 15,4 % celkového vysílání. Na nejsledovanějších privátních kanálech RTL a SAT1 nárůst nadále pokračoval, a to až na 18,7 % na RTL a 19,5 % na SAT1 v roce 2003).²⁷

²⁴ Jones, S.: *Criminology*. Oxford: Oxford University Press, 2006, str. 80.

²⁵ ZEMAN, Petr. *Veřejnost a trestní politika*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-113-4. str. 44-45.

²⁶ Reiner, R.: Media made criminality: the representation of crime in the mass media. In: Maguire, M.; Morgan, R.; Reiner, R. (eds.): *The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford: Oxford University Press, 3. vyd., 2002, str. 382-383.

²⁷ Pfeiffer, Ch. aj.: Media use and its impacts on crime perception, sentencing attitudes and crime policy. In: *European Journal of Criminology*, 3/2005, str. 259-285.

4.3 Vliv politiky

Na aktuální a veřejnost interesující otázky se samozřejmě snaží reagovat i politické strany ve svých programech. Protože problematika zločinnosti je v různých souvislostech stále ve středu pozornosti občanů, stává se kriminalita (a s ní spojené kontroly a omezování) i politickou otázkou.

V určité míře lze nalézt témata týkající se trestní politiky téměř v každé předvolební kampani či programu politických stran, někdy je dokonce celá strategie získání voličů postavena na radikálních heslech a názorech na boj s kriminalitou. Témata problematiky bezpečnosti občanů, snižování a řádné postihování kriminality nebo třeba zrychlení činnosti justice se prosazují mezi předními argumenty, kterými jsou voliči přesvědčováni. Některé návrhy jsou pak více či méně kontroverzní nebo populistické a pravidelně se objevují v různých stranických materiálech.

Jedná se např. o otázky prevence kriminality, snížení hranice trestní odpovědnosti, o ideu „3x a dost“, o zakotvení nových právních směrů (euthanasie), opětovné zavedení trestu smrti nebo boj s korupcí a ekonomické kriminalitě. Politické směry pak mohou a nemusí respektovat názory veřejnosti a případně je při jejich zvolení začlenit do vývoje trestní politiky.

4.4 Otázka trestu smrti

Tématem číslo jedna ve vztahu společnosti k současným i minulým formám výkonů trestů je bezpochyby otázka znovuoobnovení trestu smrti jako nejpřísnějšího trestu za způsobení zvláště závažného trestného činu. Přestože od jeho zrušení roku 1990 uplynulo přesně 30 let, stále je velká část společnosti pro jeho znovuoobnovení. Právě pro jeho popularitu a s ní spojenou kontroverzi si myslím, že by tento trest měl dostat zvláštní prostor i zde.

Zajímavé sledovat je, že i přes mnohokrát veřejně vysvětlované a publikované důvody, proč Česká republika nejen proto, že je vázána mezinárodními akty (členství v Radě Evropy a EU), nehodlá obnovit trest smrti z etických důvodů i z přesvědčivých odborných důvodů (minimální význam pro individuální a generální prevenci), veřejné mínění se v této oblasti trvale rozchází s oficiální trestně politickou myšlenkou. Jakkoliv se může zdát zjišťování názorů české veřejnosti na neexistující trest smrti poněkud neaktuální, zařazení této otázky do výzkumů veřejného mínění považuji za zajímavý indikátor akceptace současné trestní politiky.

Stoupenci trestu smrti jako důvod pro jeho existenci nejčastěji uvádějí, že jde o adekvátní a spravedlivý trest za těžké zločiny, kdy tento trest plní převážně výstražnou roli a dále, že by měla platit zásada oko za oko a trest smrti by eliminoval těžké zločince a zabránil by jim potencionálního opakování jejich trestných činů. Jako další stěžejní argument pak stojí názor, že trest smrti by vedl ke snížení kriminality a dále, že pachatelé závažné trestné činnosti zbytečně zabírají místo ve věznicích a stát musí jejich doživotní pobyt ve vězení financovat.

Jako argumenty proti existenci trestu smrti uvádějí respondenti nejčastěji možnost justičního omylu, nehumánnost trestu či to, že nikdo včetně společnosti nemá právo zabíjet. Další argumenty považují ostatní tresty za dostatečné anebo uvádějí, že trest smrti nemá odstrašující účinek a nevede ke snižování kriminality.

Ve spojitosti s tím, Centrum pro výzkum veřejného mínění každoročně od roku 1992 provádí studii a sleduje postoje českých občanů k trestu smrti. Zde je pár zajímavých informací, vztahujících se k poslednímu šetření (květen 2019)²⁸:

- Polovina dotázaných souhlasí s trestem smrti („rozhodně má existovat“ 19 %, „spíše má existovat“ 31 %), což je od roku 1992, odkdy je souhlas zjišťován, nejnižší podíl a pokles ze 76 % o 26 procentních bodů.
- Nesouhlas s trestem smrti je též zatím nejvyšší (41 %). Oproti roku 1992 se více než ztrojnásobil.
- Z výroků podporujících trest smrti veřejnost nejvíce souhlasí s tím, že „přináší spravedlivé zadostiučinění pozůstalým“ (66 %), nejméně s výrokem o potřebnosti uplatňování principu „oko za oko, zub za zub“ (41 %).

Šetření se každoročně vyhodnocuje na základě odpovědí 1 000 respondentů a celý výzkum od roku 1992 je dostupný na webových stránkách Centra pro výzkum veřejného mínění.

²⁸ Postoje občanů k trestu smrti – květen 2019 - Centrum pro výzkum veřejného mínění. [online]. Copyright © [cit. 07. 03. 2020]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/negativni-jevy-bezpecnost/4960-postoje-obcanu-k-trestu-smrti-kveten-2019>

5 EMPIRICKÁ ČÁST

5.1 Cíl výzkumného šetření

Sledovaným cílem výzkumného šetření je zjištění názoru laické veřejnosti na současný stav trestní politiky, její spokojenost s délkami trestů a vězeňským prostředím, včetně jejího pohledu na využívání současných trestů.

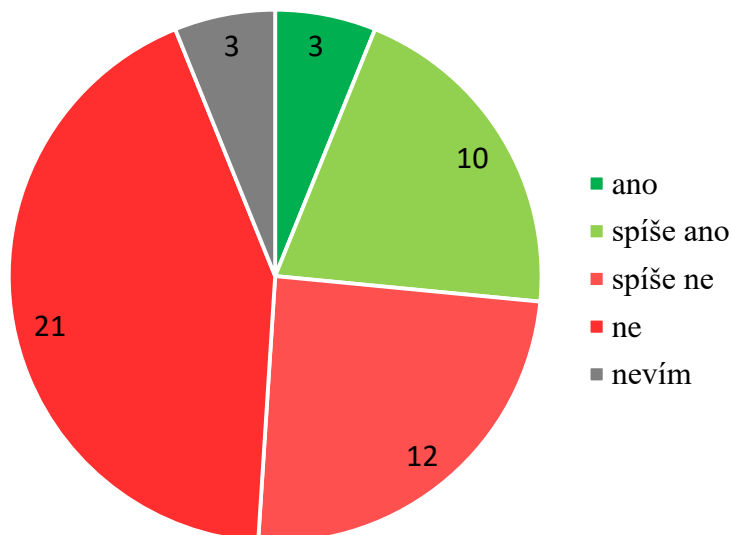
5.2 Dotazníkové šetření

Pro realizaci výzkumné části byla zvolena metoda dotazníkového šetření. Prostřednictvím dotazníkového šetření byl záměr oslovit co největší počet respondentů a docílit vysoké návratnosti odpovědí. Dotazník byl vytvořen pomocí on-line platformy pro tvorbu dotazníků Survio.com, která poskytuje uživatelsky přehledné vyhodnocení získaných dat. Výzkum probíhal od 12. 3. do 4. 4. 2020 a zúčastnilo se jej 49 respondentů. Dotazník, obsahující celkem 12 otázek, byl sdílen prostřednictvím sociálních sítí a vyplněn respondenty elektronickou cestou bez časového omezení na vyplnění dotazníku. Respondenti odpovídali na uzavřené otázky z nabídky odpovědí a u otázky týkající se trestu smrti měli možnost svoji odpověď zdůvodnit a blíže upřesnit. Celý dotazník je obsažen v Příloze A.

5.3 Zhodnocení výsledků dotazníkového šetření

5.3.1 Názor na délky ukládaných trestů v ČR

Graf 1: Myslíte si, že jsou délky ukládaných trestů v ČR dostatečné?

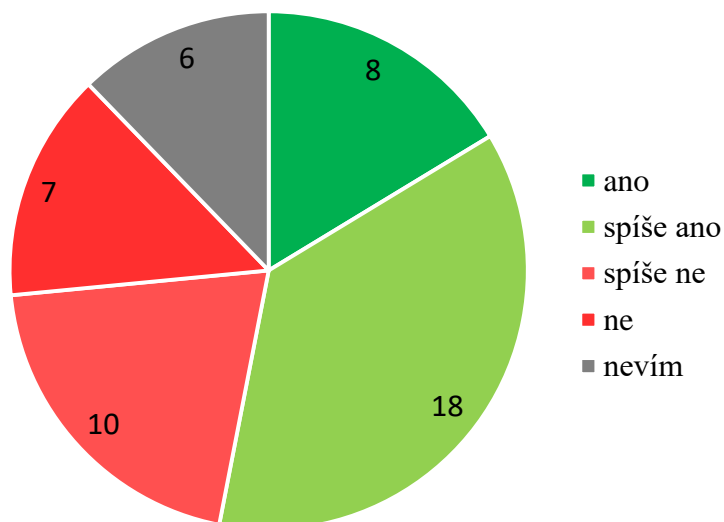

Zdroj: vlastní zpracování

Při pohledu na výsledky této otázky se domnívám, že lidé reagují převážně negativně spíše na základě emočního vnímání. Ustupuje zde racionálnost a postup soudu, který rozhoduje v rámci stanovených mezí, je ze strany respondentů opomíjen. Lidé pak reagují na zprávy zprostředkované převážně médii, která si vybírají zvláště závažné tresty a sazby, nad kterými lidé krotí hlavou a považují délky trestů nedostatečné, mnohdy i směšné.

5.3.2 Pohled na přísnost vězeňského režimu

Graf 2: Myslíte si, že je režim ve věznicích dostatečně přísný?

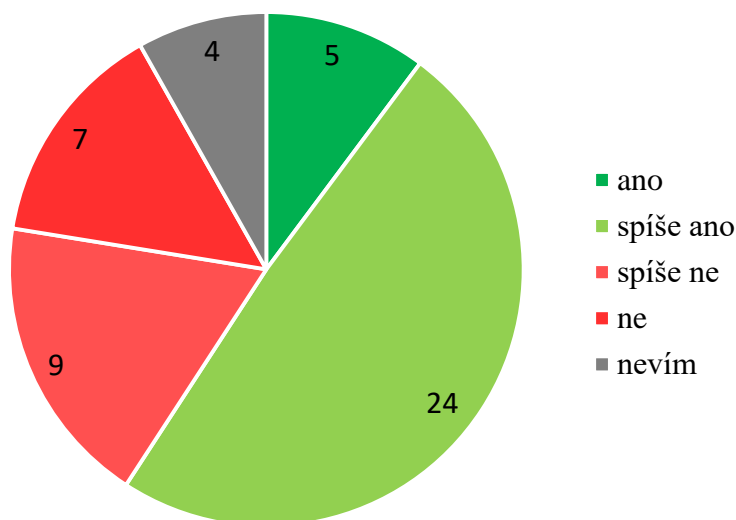

Zdroj: vlastní zpracování

Na tuto otázku respondenti odpovídali převážně pozitivně směrem k vězeňskému systému a větší část se shodla na tom, že se jim zdá vězeňský systém ČR vůči osobám ve výkonu trestu dostatečně přísný, naplňující tedy z části i svůj výstražný efekt.

5.3.3 Odnětí svobody a jeho výstražný efekt

Graf 3: Má trest odnětí svobody dostatečně výstražný efekt pro společnost?

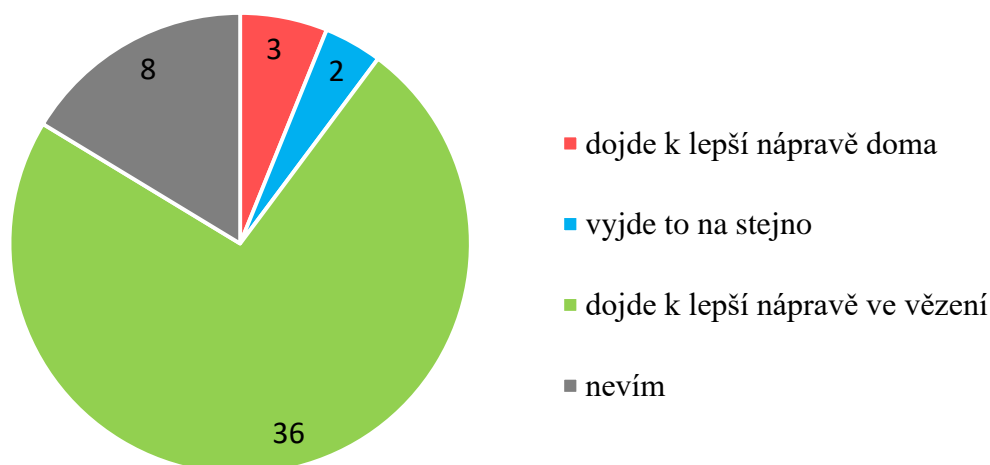

Zdroj: vlastní zpracování

Podobně jako u předchozí otázky, převážná část respondentů souhlasí s tím, že trest odnětí svobody při porušení zákona slouží jako dostatečný “varovný prst” pro společnost.

5.3.4 Postoje k nahrazení odnětí svobody alternativním trestem

Graf 4: Jak moc si myslíte, že nahrazení trestu odnětí svobody alternativním trestem (například domácím vězením) povede k nápravě odsouzeného?

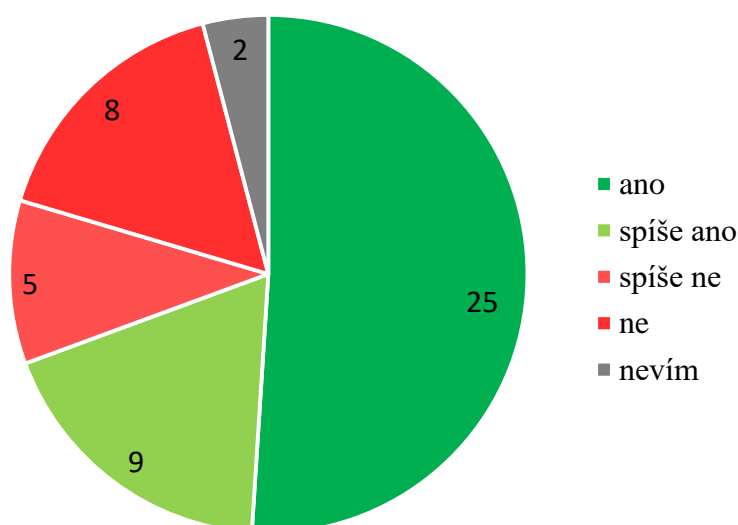

Zdroj: vlastní zpracování

Poměr odpovědí u této otázky je poměrně překvapivý pro svoji malou shovívavost ze strany respondentů směrem k odsouzeným a jejich nápravě. Z výsledků je ale na druhou stranu dobře patrné, že naprostá většina si myslí, že k nejlepší nápravě odsouzeného dojde právě ve vězeňském, mnohdy drsnějším, prostředí a preferují tak klasickou formu odpykání si trestu. Tento výsledek je zajímavý i z toho hlediska, že moderní pojetí vězeňství počítá do budoucna právě s větším využíváním alternativních trestů, společnost ale zjevně zastává stále tradiční formy výkonu trestu a bude zajímavé sledovat, jak se tento pohled změní v následujících letech.

5.3.5 Mínění o zapojení vězňů do pracovních činností

Graf 5: Měli by se odsouzení zapojovat do pracovních činností a zaměstnání během výkonu trestu?

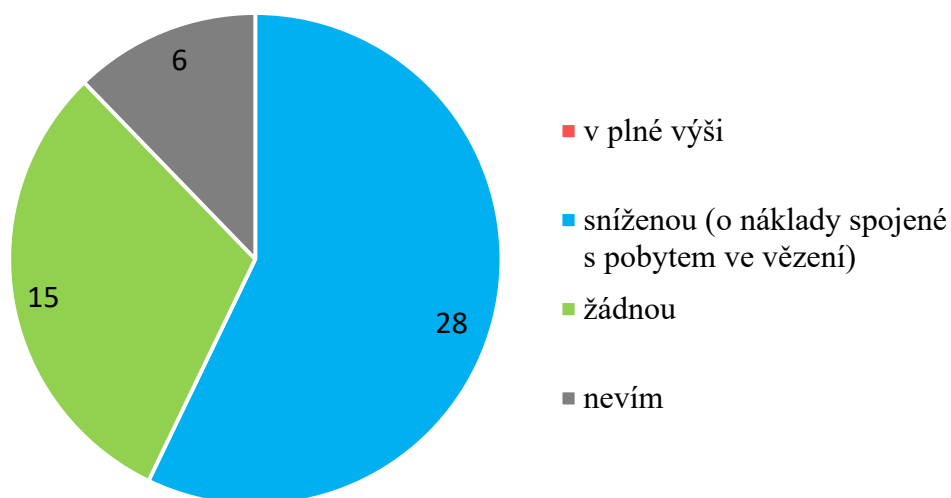

Zdroj: vlastní zpracování

U této otázky respondenti v převážné míře volili možnost vězňů účastnit se pracovních činností. Velký počet kladných odpovědí mohl být zapříčiněn i nedávným stavem s epidemií covid-19, probíhajícím v době dotazníkového šetření, kdy vězeňská služba zapojila vězně do šití roušek a výroby ochranných prostředků. Médii to bylo široce zaregistrováno, což mohlo názor respondentů nasměrovat právě k výsledným odpovědím, které by za jinak normálních okolností nezvolili.

5.3.6 Pojetí výše mezd vězňů za odvedenou činnost

Graf 6: Jakou mzdu by za odvedenou práci měli vězni podle Vás získávat?

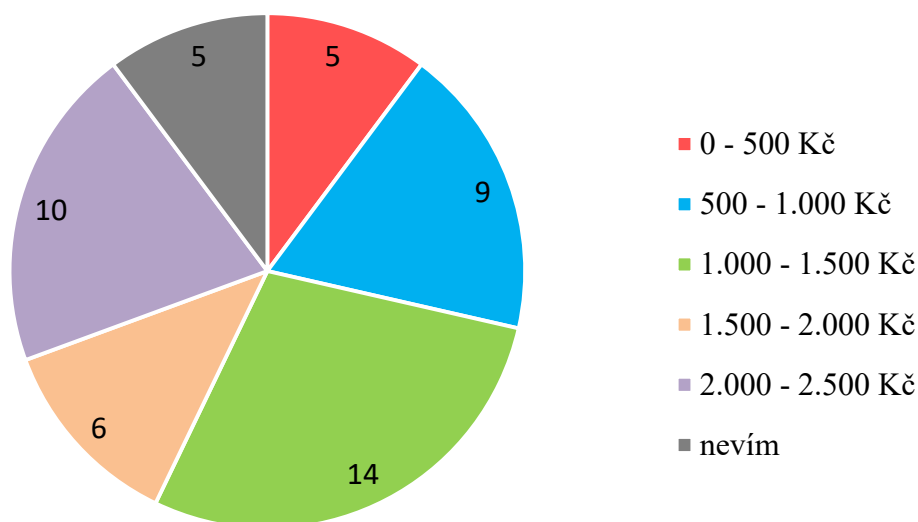

Zdroj: vlastní zpracování

Na otázku mezd za odvedenou práci respondenti byli ve větší míře pro částečné zachování mzdy vězňům, sníženou o náklady spojené s jejich pobytem ve vězení. Osobně si myslím, že je to dobrý kompromis a vhodné řešení, protože dává možnost odsouzeným částečně splácet jejich pohledávky i v čase, kdy by jinak při pobytu ve vězení své pohledávky splácet nemohli. Zároveň i srážky spojené s náklady za pobyt a stravu částečně ulevují v nákladech VS a lze tyto prostředky využít jinde.

5.3.7 Představa o denní výši nákladů na jednoho vězně

Graf 7: Jakou odhadujete výši nákladů na den (za celou Vězeňskou službu) na jednoho vězně v českých věznicích?

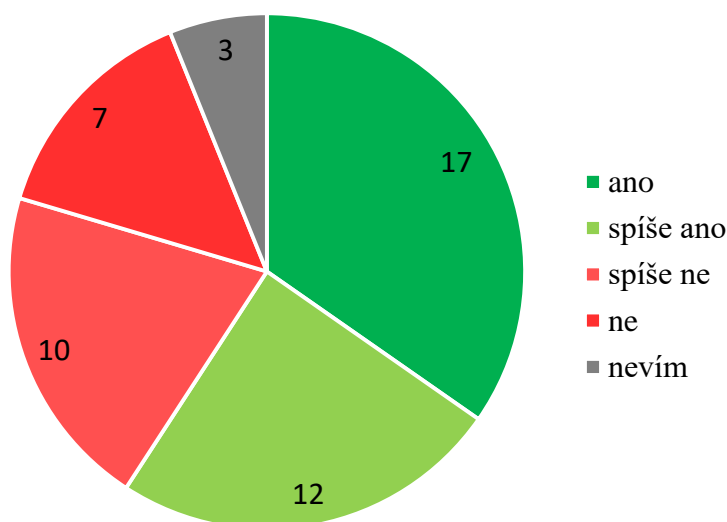

Zdroj: vlastní zpracování

Odpovědi na otázku nákladů na jednoho vězně se velice různí a najdeme zde tak větší množství nepřesných odpovědí. Velký počet nesprávných odpovědí si lze vysvětlit tím, že reálným ročním nákladům a obecně otázce českých věznic dnešní média nevěnují tolik pozornosti, kolik by bylo potřeba. VS každý rok zveřejňuje své náklady a výnosy v závěrečných zprávách, nicméně si nemyslím, že by někdo z respondentů ve volném čase a z vlastní iniciativy zavítal na stránky VS a ročenky vyhledal. I přes větší počet nesprávných odpovědí mě ale někteří z respondentů oslovili i po vyplnění dotazníku a chtěli znát správnou odpověď. Přestože v této otázce došlo k velké rozmanitosti odpovědí, ta správná, od 1.000 do 1.500 korun (dle statistické ročenky VS 2018 činila částka 1 348 Kč), měla největší četnost.

5.3.8 Snížení kvality věznic a ovlivnění návratnosti

Graf 8: Domníváte se, že kdyby se snížila kvalita českých věznic, došlo by k menší návratnosti již jednou trestaných osob?

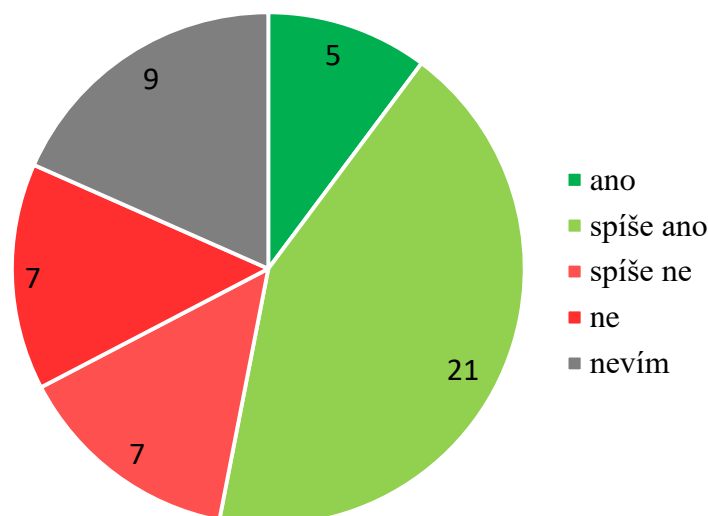

Zdroj: vlastní zpracování

V otázce týkající se kvality věznic a následné návratnosti vězňů se odpovědi respondentů celkem různily, větší část ale zastávala názor, že pokud dojde ke zhoršení kvality, pozitivně to ovlivní i návratnost. Snížení kvality vězeňského systému by ale mohlo vést k horší, případně žádné nápravě odsouzeného a jeho návrat do společnosti by pak mohl být mnohem horší, čemuž se současný systém snaží předejít co možná nejvíce. Kdybychom se ale rozhodli kvalitu snížit, musíme brát na vědomí, že tato zařízení jsou svázána řadou hygienických, etických a mnoha dalších podmínek, aby nedocházelo k porušování lidských práv, což je v dnešní době v civilizovaných zemích nepřipustné. Můžeme tak zastávat názor, že vězení a samotný pobyt v něm by měl být vnímán jako trest nejvyšší, kterému by se pak znovu snažil vyhnout opravdu každý a snažil se udělat maximum pro to, aby se tam již nikdy nevrátil. Je ale třeba udržovat určitý balanc mezi návratností a kvalitou, protože na sobě tyto dvě hodnoty bezpochyby závisí.

5.3.9 Postoj ke špatnému vlivu na prvotrestané

Graf 9: Myslíte si, že prvotrestaní získávají ve vězení špatné návyky a vlastnosti?

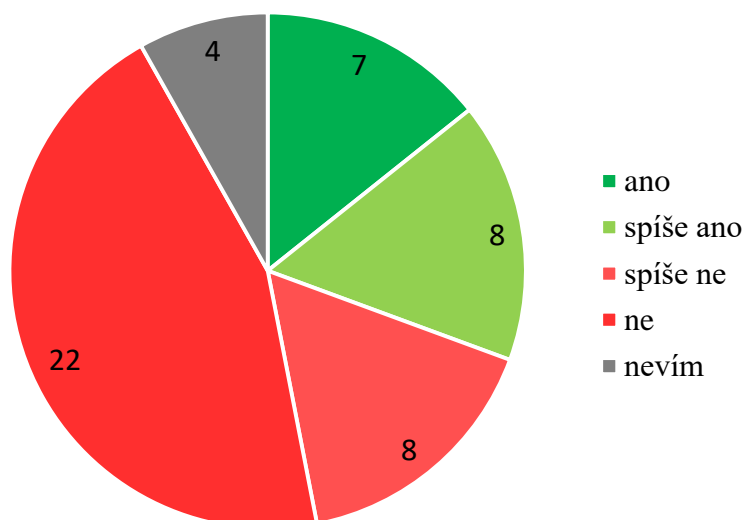

Zdroj: vlastní zpracování

U této otázky je zřejmý výsledek, kde si větší část respondentů myslí, že vězení má negativní dopady na prvně trestané osoby, které pak získávají špatné návyky. Osobně zastávám opačný názor a myslím si, že právě přítomnost ostatních, již trestaných osob působí pro ty nově příchozí odstrašujícím dojmem a vyvolává tak snahu se do vězeňského zařízení již nevracet. Záleží ale na mnoha faktorech a domnívám se, že většina respondentů odpovídala na základě zkušeností, kterým se jich dostává mnoho prostřednictvím filmů a seriálů, které prezentují vězení a jejich dlouhodobé obyvatele jako ty nejhorší exempláře, do jejichž blízkosti se pochopitelně nechcete dostat. Realita má ale mnohdy velice daleko od filmu.

5.3.10 Vnímání odnětí svobody jako dostatečný trest

Graf 10: Je podle Vás doživotní trest odnětí svobody dostatečným “nejvyšším“ trestem?

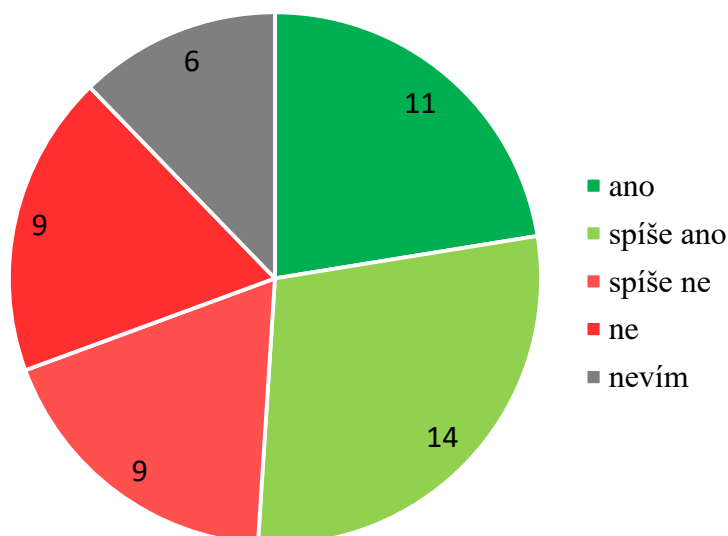

Zdroj: vlastní zpracování

I přes původní, poměrně pozitivní, názory respondentů směrem k vězeňskému systému, u této otázky můžeme stále vidět, že většina dotazovaných není spokojena s trestem nejvyšším a mnozí tak uvádí, že doživotní pobyt ve vězení nevnímají jako nejvyšší a nej přísnější trest. Dříve byl nejvyšším trestem trest smrti, jeho otázka a momentální trend ve společnosti ale jde od jeho zrušení roku 1990 stále směrem k jeho opětovnému nezavedení. Otázkou tak zůstává, zda se společnost bude muset spokojit s doživotním trestem, nebo nás v budoucnu čekají nové formy nejvyšších trestů.

5.3.11 Názor na trest smrti a jeho vliv na kriminalitu

Graf 11: Myslíte si, že by hrozba trestu smrti vedla ke snížení kriminality?

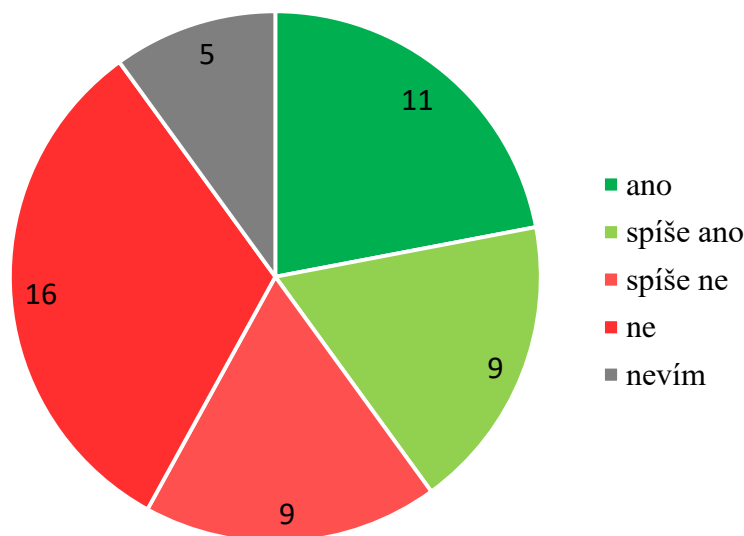

Zdroj: vlastní zpracování

Při hodnocení této otázky je vidět, že kladné odpovědi lehce převládají a respondenti jsou tedy názoru, že případné zavedení trestu smrti by mohlo mít pozitivní vliv na míru kriminality. Těžko však soudit nebo alespoň odhadovat, protože kriminalita zde byla i během trestu smrti a kdo ví, jak by na něj reagovala dnešní společnost. Osobně si ale myslím, že by to výrazný a pozitivní dopad na dnešní míru kriminality nemělo.

5.3.12 Přístup k opětovnému zavedení trestu smrti

Graf 12: Měl by být podle Vás trest smrti opět zaveden?

Zdroj: vlastní zpracování

Tato otázka si zasloužila prostor v dotazníkovém šetření především pro svou letitou kontroverzi ve společnosti od dob zrušení tohoto trestu. Jak již bylo zmíněno v práci, Centrum pro výzkum veřejného mínění každoročně od roku 1992 provádí studii a sleduje postoje českých občanů k tomuto tématu. Trend posledních let ukazuje pozvolné upuštění myšlenek a názorů od trestu smrti a názory společnosti jsou spíše pro jeho opětovné nezavedení. A velice podobně na toto téma reagují i respondenti dotazníku, kde nadpoloviční většina preferuje trest smrti opět nezavádět. Jako důvody pro zavedení pak respondenti, kteří volili ano, uvádějí potřebu trestu smrti pro obzvláště závažné trestné činy, případně vyřešení přeplněnosti věznic, kdy by doživotní tresty automaticky přešly na trest smrti. Zastánci pro nezavedení pak uvádějí, že by to nikterak nepomohlo současné situaci, tato forma trestu je podle nich nehumánní, případně by nedošlo k motivaci k nápravě odsouzeného, o kterou se dnešní vězeňský systém snaží. Jako argument proti zavedení stála i možnost justičního omylu, jehož vyústění by v tomto případě mělo mnohem tragičtější dopad. Radikální názory pro zavedení trestu smrti rok od roku ustupují a názory respondentů to jen potvrzují.

ZÁVĚR

Problematika vězeňství nabízí velké množství nezodpovězených otázek a témat k diskuzi, na které je zapotřebí v blízké době reagovat. Tato práce nabízí teoretický a společenský vhled do prostředí českého vězeňství a prezentuje, jak tuto problematiku vnímá dotázaná veřejnost.

Teoretický pohled je zaměřen na otázky týkající se současných druhů trestů a jejich alternativních forem z pohledu trestního zákona. Umožňuje udělat si základní představu o trestech využívaných v českém soudnictví, včetně jejich kladných a záporných stránek v jejich využívání a finančních dopadech z hlediska veřejných financí. V rámci této kapitoly je provedeno srovnání finančních nákladů klasického přístupu k vězeňství a jednou z alternativních forem, domácím vězením. Je nutno brát zřetel na to, že stránka nákladovosti nemusí hrát hlavní roli v rozhodování o ukládání těchto trestů. Přestože trendem posledních let je snažit se o ukládání většího množství trestů alternativních, české soudnictví i dotázaná veřejnost jsou spíše zdrženliví a preferují klasické formy výkonu trestu. Důkazem trendu alternativních trestů může být sice rostoucí, ale ne příliš vysoký počet udělených trestů domácího vězení, které se v loňském roce dočkalo elektronického monitoringu. To výrazně zlepšilo kontrolu a odlehčilo tak kapacitám probačních služeb, které do této doby prováděly kontrolu odsouzených ve svém bydlišti namátkovou formou. Nová koncepce vězeňství 2025 si tak slibuje v následujících letech zvýšení celkového počtu uložených trestů domácího vězení až v řádu několika set.

Praktická část práce je věnována dotazníkovému šetření. Dotázaná veřejnost vnímá prostředí českého vězeňství jako dostatečné a ve velké míře dávají přednost klasickým formám výkonu trestu před těmi alternativními. Ve velké míře respondenti souhlasí i se zapojováním vězňů do pracovních činností a odměňováním této práce formou snížených mezd o náklady spojené s pobytem vězně ve vězeňském zařízení. Nespokojeni jsou ale s délkami ukládaných trestů. Velký počet dotázaných vnímá současné délky trestů za nedostatečné, stejně tak nevnímají doživotní trest odnětí svobody jako nejvyšší možný trest. I přes tuto nespokojenost se ale nadpoloviční většina dotázaných přiklání k opětovnému nezavedení trestu smrti, čímž následují i společenský trend posledních let.

Do budoucna je třeba zapracovat na lhostejnosti velké části naší populace směrem k vězeňství, efektivně řešit kapacitní nedostatky věznic, najít vhodný kompromis mezi ukládanými tresty a mnoho dalšího. Jak na tyto problémy a současné světové trendy zareaguje české soudnictví, odborníci a společnost tak zůstává dosud nezodpovězeno, ale věřím, že se brzy dočkáme efektivních změn směrem k této problematice.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 9788073801380.
- [2] ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 140/1961 Sb.: Trestní zákon. In: Česká republika: 1961.
- [3] ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 40/2009 Sb.: Trestní zákoník. In: Česká republika: Parlament České republiky, 2009.
- [4] České vězeňství: přeplněné cely, málo personálu, dlouhé tresty — ČT24 — Česká televize. *ČT24 — Česká televize* [online]. Copyright © [cit. 07. 03. 2020]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1733137-ceske-vezenstvi-preplnene-cely-malo-personalu-dlouhe-tresty>
- [5] Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, Sněmovní tisk 410/0, část č. 1/9, dostupná na <http://www.psp.cz/doc/pdf/00/02/62/00026247.pdf>
- [6] INDERMAUR, D., & HOUGH, M. (2002). Strategies for Changing Public Attitudes to Punishment. In J. V. Roberts, & M. Hough (Eds.), *Changing Attitudes to Punishment. Public Opinion Crime and Justice*. Devon, UK: Willan Publishing. ISBN: 1843920026
- [7] JEWKES, Y. Media and crime. Key Approaches to Criminology. London, UK, 2004. ISBN 978-0-7619-4765-3
- [8] JONES, S. *Criminology*. Sixth edition, Oxford University Press, 2006. ISBN 9780198768968
- [9] KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.
- [10] KURY, H. a J. ZAPLETAL (2002). Kriminalita a její prezentace v médiích: zkušenosti (především) z Německa a České republiky. *Kriminalistika*. 35 (2), 92–107. ISSN 1210-9150
- [11] LATA, J. Účel a smysl trestu. Praha: Knihovnička LexisNexis. 2007. 114 s. ISBN: 978-80-86920-24-5.
- [12] MOTEJL, Otakar. Vězeňství. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2010. Stanoviska (Kancelář veřejného ochránce práv). ISBN 978-80-7357-606-6.

- [13] PFEIFFER, C., WINDZIO, M., & KLEIMANN, M. (2005). Media Use and its Impacts on Crime Perception, Sentencing Attitudes and Crime Policy. *European Journal of Criminology*, [online]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1477370805054099>
- [14] REINER, R. Media made criminality: The representation of crime in the mass media. New York, Oxford. 2007. ISBN 0199205434
- [15] SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 80-7179-350-7.
- [16] Statistiky - Portál justice. Portál justice [online]. Copyright ©2017 Ministerstvo spravedlnosti České republiky [cit. 29. 12. 2019]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/statistiky2>
- [17] Systém trestů | www.trestni-rizeni.com. *www.trestni-rizeni.com - trestní právo a trestní řízení* [online]. Copyright © 2006 [cit. 04. 10. 2019]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/system-trestu>
- [18] TUČEK, Milan. *Tisková zpráva: Postoje občanů k trestu smrti – květen 2019* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2018-04-12]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4956/f9/ob190618.pdf
- [19] Vězeňská služba ČR. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2018*. Praha: Odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky, 2019.
- [20] ZEMAN, Petr. *Veřejnost a trestní politika*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-113-4.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Dotazník - Současná trestní politika očima veřejnosti

Současná trestní politika očima veřejnosti

Dobrý den,

věnujte prosím minutku svého času vyplněním následujícího dotazníku. Získané odpovědi jsou zcela anonymní a získaná data budou využita k dalšímu zpracování v rámci bakalářské práce.

Myslíte si, že jsou délky ukládaných trestů v ČR dostatečné?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne
- nevím

Myslíte si, že je režim ve věznicích dostatečně přísný?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne
- nevím

Má trest odnětí svobody dostatečně výstražný efekt pro společnost?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne
- nevím

Jak moc si myslíte, že nahrazení trestu odnětí svobody alternativním trestem (například domácím vězením) povede k nápravě odsouzeného?

- dojde k lepší nápravě, než kdyby si trest odpykal ve vězení
- vyjde to na stejno
- dojde k horší nápravě, než kdyby si trest odpykal ve vězení
- nevím

Měli by se odsouzení zapojovat do pracovních činností a zaměstnání během výkonu trestu?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne
- nevím

Pokud jste na předchozí otázku odpověděli ano/spíše ano, jakou mzdu by za tuto práci měli dostat?

- v plné výši
- sníženou (o náklady spojené s jejich pobytem ve vězení)
- žádnou
- nevím
- Další možnost

Jakou odhadujete výši nákladů na den (za celou Vězeňskou službu) na jednoho vězně v českých věznicích?

- 0 - 500 Kč
- 500 - 1.000 Kč
- 1.000 - 1.500 Kč
- 1.500 - 2.000 Kč
- 2.000 - 2.500 Kč
- nevím

Domníváte se, že kdyby se snížila kvalita českých věznic, došlo by k menší návratnosti již jednou trestaných osob?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne
- nevím

Myslíte si, že prvotrestaní získávají ve vězení špatné návyky a vlastnosti?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne
- nevím

Je podle Vás doživotní trest odnětí svobody dostatečným "nejvyšším" trestem?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne
- nevím

Myslíte si, že by hrozba trestu smrti vedla ke snížení kriminality?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne
- nevím

Měl by být podle Vás trest smrti opět zaveden?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne
- nevím

Vaši předchozí odpověď prosím stručně zdůvodněte.